

Σε κάθε εποχή πρέπει να επιδιώκεται η εκ νέου **απόσπαση της παράδοσης από τον κονφορμισμό**, που είναι έτοιμος να την καταδυναστεύσει. [...] Το χάρισμα να αναζωπυρώνει τη σπίθα της ελπίδας στο παρελθόν έχει εκείνος μόνο ο ιστορικός, που έχει την πεποίθηση, ότι και οι νεκροί ακόμα δεν θα είναι ασφαλείς από τον εχθρό, στην περίπτωση που θα νικήσει. (Walter Benjamin, «Θέσεις για τη Φιλοσοφία της Ιστορίας»).

[...] **«αριστερή μελαγχολία»**. Τι εννοούσε ο Μπένγιαμιν μ' αυτή την μειωτική ονομασία για μια ορισμένη διανοητική και πολιτική στάση; Όπως οι περισσότεροι αναγνώστες θα ξέρουν, ο Μπένγιαμιν δεν ήταν ούτε κατηγορηματικά ούτε χαρακτηριστικά αντίθετος προς την αξία και την ισχύ της λύπης ως τέτοιας, ούτε παραγνώριζε τη δυνατότητα να κερδίσει κανείς μια πιο καθαρή ματιά με το να συλλογιστεί πάνω στις απώλειές του. Μάλιστα, έτρεφε ιδιαίτερη εκτίμηση για την παραγωγική αξία της ακηδίας, της λύπης και του πένθους για την πολιτική και πολιτισμική δουλειά, και στη μελέτη του για τον Μπωντλαίρ ο Μπένγιαμιν πραγματεύτηκε την ίδια τη μελαγχολία περίπου ως δημιουργική πηγή. Η «αριστερή μελαγχολία» όμως είναι ο απερίφραστος επιθετικός προσδιορισμός του Μπένγιαμιν για τον **επαναστάτη ψευδο-διανοούμενο ο οποίος, τελικά, είναι πιο προσηλωμένος σε μια συγκεκριμένη πολιτική ανάλυση ή ιδανικό –ακόμα και στην αποτυχία αυτού του ιδανικού– παρά στο να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες για ριζική αλλαγή στο παρόν**. Στην αινιγματική επιμονή του Μπένγιαμιν επί της πολιτικής αξίας που έχει η διαλεκτική ιστορική σύλληψη του «τωρινού χρόνου», η αριστερή μελαγχολία δεν αντιπροσωπεύει μόνο μια άρνηση να συμφιλιωθεί κανείς με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του παρόντος, δηλαδή μια αποτυχία να κατανοήσει την ιστορία με άλλους όρους πέρα από τον «κενό χρόνο» ή την «πρόοδο». Δηλώνει επίσης έναν ορισμένο **ναρκισσισμό σε σχέση με τις προηγούμενες πολιτικές προσδέσεις και ταυτότητες, ο οποίος υπερβαίνει κάθε επένδυση σε κάποια σημερινή πολιτική κινητοποίηση, συμμαχία ή μετασχηματισμό**.

Η ειρωνεία της μελαγχολίας, φυσικά, είναι ότι η **πρόσδεση στο αντικείμενο της θλιβερής μας απώλειας παραγκωνίζει κάθε επιθυμία να ανακάμψουμε από αυτή την απώλεια, να ζήσουμε ελεύθεροι από αυτή στο παρόν**, να μην μας βαρύνει πλέον. Αυτό είναι που καθιστά τη μελαγχολία μία μόνιμη συνθήκη, μια κατάσταση, ή και μία δομή της επιθυμίας, και όχι μία παροδική αντίδραση στο θάνατο ή την απώλεια. Στο στοχασμό του περί μελαγχολίας του 1917, ο Φρόντ μās υπενθυμίζει ένα δεύτερο μοναδικό χαρακτηριστικό της μελαγχολίας. Αυτό αφορά **«μια απώλεια πιο ιδεατού τύπου [απ' ό,τι το πένθος]. Το αντικείμενο ίσως δεν έχει πεθάνει πραγματικά, αλλά έχει χαθεί ως αντικείμενο αγάπης»**. Επιπλέον, ισχυρίζεται ο Φρόντ, ο μελαγχολικός συχνά δεν γνωρίζει τι ακριβώς αγαπούσε στο αντικείμενο και το έχασε: «Αυτό υποβάλλει την ιδέα ότι η μελαγχολία συνδέεται τρόπον τινά με μια απώλεια αντικειμένου που έχει αποσυρθεί από τη συνείδηση, σε αντιδιαστολή προς το πένθος, στο οποίο κανένα στοιχείο της απώλειας δεν είναι ασυνείδητο». Η απώλεια που πυροδοτεί τη μελαγχολία τις περισσότερες φορές είναι ανομολόγητη. Τέλος, ο Φρόντ ισχυρίζεται ότι το μελαγχολικό υποκείμενο –με χαμηλή αυτοεκτίμηση, απόγνωση, ακόμα και τάσεις αυτοκτονίας– αντί να απευθύνει τις επιπλήξεις του στο αντικείμενο που κάποτε αγαπούσε (επιπλήξεις που δεν στάθηκε στο ύψος της εξιδανίκευσης που το υποκείμενο είχε πλάσει γι' αυτό), τις έχει στρέψει προς τον εαυτό του, διατηρώντας έτσι την αγάπη ή την εξιδανίκευση του αντικειμένου, έστω κι αν στον πόνο του μελαγχολικού βιώνεται η απώλεια αυτής ακριβώς της αγάπης.

Γιατί να χρησιμοποιήσει τώρα ο Μπένγιαμιν αυτό τον όρο, και τη συναισθηματική οικονομία που εκπροσωπεί, προκειμένου να μιλήσει για ένα ιδιαίτερο μόρφωμα στην Αριστερά; Ο Μπένγιαμιν δεν δίνει πουθενά κάποια ακριβή διατύπωση της αριστερής μελαγχολίας. Απλώς την αναπτύσσει ως έναν **ψόγο προς όσους αισθάνονται μεγαλύτερη υποχρέωση απέναντι σε κάποια μακροχρόνια συναισθήματα και αντικείμενα παρά στις δυνατότητες πολιτικού μετασχηματισμού στο παρόν**. [...] η μελαγχολία μένει πιστή «στον κόσμο των πραγμάτων», πράγμα που μας οδηγεί να σκεφτούμε ότι στη μελαγχολική λογική περιέχεται ένας ορισμένος φετιχισμός –**με όλο το συντηρητισμό και την απόσυρση από τις ανθρώπινες σχέσεις που συνεπάγεται η φετιχιστική επιθυμία**. Στην κριτική των ποιημάτων του Κάσνερ όπου εισάγει για πρώτη φορά τον όρο «αριστερή μελαγχολία», ο Μπένγιαμιν υπονοεί ότι τα αισθήματα τα ίδια γίνονται πράγματα για τον αριστερό μελαγχολικό ο οποίος **«επαίρεται εξίσου για τα ίχνη παλαιότερων πνευματικών αγαθών όσο και οι αστοί για τα υλικά τους αγαθά»**. **Καταλήγουμε να αγαπάμε τα αριστερά μας πάθη και τον αριστερό μας λόγο, τις αριστερές μας αναλύσεις και πεποιθήσεις, περισσότερο απ' ό,τι αγαπάμε τον υπαρκτό κόσμο τον οποίο υποτίθεται ότι θέλουμε να αλλάξουμε με αυτούς τους όρους ή το μέλλον που θα ήταν σύμφωνο με αυτούς**. Η αριστερή μελαγχολία, εν συντομία, είναι το όνομα που δίνει ο Μπένγιαμιν για **μια πένθιμη, συντηρητική, οπισθοδρομική πρόσδεση σε ένα αίσθημα, μια ανάλυση, μία σχέση που έγινε σαν πράγμα και πάγωσε στην καρδιά του υποτιθέμενου αριστερού**. Αν ο Φρόντ μπορεί να βοηθήσει εδώ, τότε η συνθήκη αυτή κατά τεκμήριο προκύπτει από κάποια ακατονόμαστη απώλεια, ένα ιδανικό που συνετρίβη ανομολόγητα, τα οποία δηλώνονται στις μέρες μας από τους όρους Αριστερά, Σοσιαλισμός, Μαρξ, ή Κίνηση.

[...] ίσως στον τόπο του πολιτικού μας ασυνειδήτου, μήπως βρίσκεται και **μια ανομολόγητη απώλεια –η υπόσχεση ότι η αριστερή ανάλυση και η αριστερή στράτευση θα παρείχε σε όσους προσχωρήσουν σε αυτήν ένα σαφές και σίγουρο μονοπάτι προς το αγαθό, το δίκαιο και το αληθές**; Αυτή η υπόσχεση μήπως δεν αποτέλεσε τη βάση για μεγάλο μέρος της ευχαρίστησής μας που είμαστε στην Αριστερά, και μάλιστα για την αυτοεκτίμησή μας ως **αριστερών και για τη συντροφικότητά μας προς τους άλλους αριστερούς**; Και αν αυτή η αγάπη δεν είναι δυνατό να εγκαταλειφθεί χωρίς να απαιτηθεί ένας ριζικός μετασχηματισμός στο ίδιο το θεμέλιο της αγάπης μας, στην ίδια μας την ικανότητα για πολιτική αγάπη και πρόσδεση, μήπως είμαστε καταδικασμένοι σε αριστερή μελαγχολία, μια μελαγχολία

της οποίας τα αποτελέσματα σίγουρα θα είναι όχι μόνο θλιβερά αλλά και αυτοκαταστροφικά; Φρόνιτ ξανά: *«Αν η αγάπη για το αντικείμενο – μια αγάπη που δεν είναι δυνατό να εγκαταλειφθεί έστω και αν έχει εγκαταλειφθεί το αντικείμενο– βρει καταφύγιο στη ναρκισσιστική ταύτιση, τότε το μίσος καταλαμβάνει το υποκατάστατο αντικείμενο: το κακομεταχειρίζεται, το υποβιβάζει, το κάνει να υποφέρει και αποκομίζει σαδιστική ικανοποίηση από τον πόνο του»*. Το καθήκον μας λοιπόν θα ήταν να μαντέψουμε **ποιος ή τι είναι αυτό το υποκατάστατο αντικείμενο. Τι μισούμε για να μπορέσουμε να διατηρήσουμε την εξιδανίκευση της ρομαντικής αριστερής υπόσχεσης; Τι τιμωρούμε για να μπορέσουμε να σώσουμε τις παλιές εγγυήσεις της Αριστεράς από την οργίλη απογοήτευσή μας;**

Δύο οικείες απαντήσεις ξεπηδάνε από πρόσφατους καυγάδες και κατηγορίες προς την Αριστερά. Η **πρώτη** είναι ένα σύνολο κοινωνικών και πολιτικών μορφωμάτων που είναι γνωστά με ποικίλα ονόματα, όπως πολιτισμικές πολιτικές ή πολιτικές της ταυτότητας. Εδώ, η συμβατική κατηγορία από μία μερίδα της Αριστεράς είναι ότι πολιτικά κινήματα που είναι ριζωμένα στην πολιτισμική ταυτότητα –φυλετική, σεξουαλική, εθνοτική ή έμφυλη– όχι μόνο αποφεύγει να αναφερθεί στη θεμελιώδη δομή της νεωτερικότητας, τον καπιταλισμό, και το θεμελιώδες του μόρφωμα, τις κοινωνικές τάξεις, αλλά επιπλέον κατακερματίζουν την πολιτική ενέργεια και τα ενδιαφέροντα της Αριστεράς κατά τρόπο ώστε να γίνεται αδύνατη η συγκρότηση συμμαχιών. **Ο δεύτερος ένοχος** επίσης έχει διάφορα ονόματα – μεταδομισμός, ανάλυση λόγου, μεταμοντερνισμός, λογοτεχνική θεωρία του συρμού που παρουσιάζεται ως πολιτική ανάλυση. Μαζί ή χωριστά, τα δύο αυτά φαινόμενα κρίνονται υπεύθυνα για τον αδύναμο, κατακερματισμένο και αποπροσανατολισμένο χαρακτήρα της σύγχρονης Αριστεράς.

Όλα αυτά δεν είναι πολύ καινούρια. Αλλά αν τα διαβάσουμε μέσα από το πρίσμα της αριστερής μελαγχολίας, το στοιχείο της μετάθεσης και στα δύο κατηγορητήρια ίσως εμφανιστεί πιο ανάγλυφα, εφόσον τότε θα αναγκάζομασταν να ρωτήσουμε: **ποιες πτυχές της αριστερής ανάλυσης ή ορθοδοξίας έχουν πια περιέλθει σε μαρασμό, αλλά οι οπαδοί τους προστατεύονται από τον κίνδυνο να το αναγνωρίσουν με το να στρέφουν την προσοχή τους σε διαρκείς επιπλήξεις ενάντια στις πολιτικές της ταυτότητας και το μεταδομισμό;** Κι ακόμα, **ποια ναρκισσιστική ταύτιση με την ορθοδοξία αυτή διατηρείται μέσα στο θρήνο για την απώλεια της κυριαρχίας της επί των νέων αριστερών και την απώλεια της ισχύος της στο πολιτικό πεδίο; Ποια αγάπη για τις υποσχέσεις και τις εγγυήσεις που κάποτε είχε η αριστερή ανάλυση συντηρείται, ενώ η ευθύνη και η απαξίωση για τη συντριβή αυτών των υποσχέσεων και εγγυήσεων επιρρίπτεται σε άλλους;** Και μήπως δε βλέπουμε εδώ την Αριστερά να παίρνει το χαρακτήρα πράγματος, να πραγματοποιείται ως κάτι που «είναι», ως τη φανταστική μνήμη εκείνου που «ήταν» κάποτε, την ίδια τη στιγμή όπου σαφέστατα δεν είναι πλέον (ή δεν είναι ένα πράγμα); [...]

Η **παραδοσιολατρεία** δεν είναι κάτι καινούριο στην αριστερή πολιτική, αλλά έχει γίνει ιδιαίτερα έκδηλη και ολέθρια τα τελευταία χρόνια [...] όταν αυτή η παραδοσιολατρεία συνδυάζεται με μια απώλεια πίστης στο εξισωτικό όραμα που υπήρξε τόσο ουσιαστικό για τη σοσιαλιστική αμφισβήτηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, το πρόβλημα της αριστερής παραδοσιολατρείας γίνεται πραγματικά πολύ σοβαρό. **Αυτό που προκύπτει είναι μια Αριστερά που λειτουργεί χωρίς ούτε μια βαθιά και ριζική κριτική του στάτους κβο, ούτε μια πειστική εναλλακτική λύση στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων.** Αλλά αυτό που ίσως είναι πιο ανησυχητικό, είναι ότι πρόκειται για μια Αριστερά που έχει προσκολληθεί περισσότερο στην αδυναμία της παρά στην δυνάμει καρποφορία της, μια Αριστερά που νιώθει περισσότερο στο σπίτι της όταν ενουκεί όχι στην ελπίδα, αλλά στην ίδια την περιθωριακότητα και την αποτυχία της, μια Αριστερά που έτσι έχει πιαστεί σε μία δομή μελαγχολικής προσκόλλησης σε έναν ορισμένο τόνο του δικού της νεκρού παρελθόντος, που το πνεύμα του είναι σαν φάντασμα, που η δομή της επιθυμίας του είναι οπισθοδρομική και τιμωρητική.

Τι θα σήμαινε να πετάξουμε από πάνω μας τα μελαγχολικά και συντηρητικά ενδύματα της Αριστεράς και να την αναζωογονήσουμε πάλι με ένα ριζοσπαστικό κριτικό και οραματικό πνεύμα; Το πνεύμα αυτό θα ασπάζόταν την έννοια ενός βαθιού και μάλιστα ανησυχητικού μετασχηματισμού της κοινωνίας, και όχι την αποστροφή μπροστά στην προοπτική αυτή, όσο κι αν πρέπει να έχουμε συνειδητοποιήσει πως ούτε η ολοκληρωτική επανάσταση ούτε η αυτόματη πρόοδος της ιστορίας θα μας οδηγήσει προς το όποιο αναδιατυπωμένο όραμα θα μπορούσαμε να επεξεργαστούμε. **Ποια πολιτική ελπίδα μπορούμε να θρέψουμε, η οποία να μην θεμελιώνεται ψευδώς στην ιδέα ότι «η ιστορία είναι με το μέρος μας» ή ότι θα υπάρξει αναπόφευκτα λαϊκή ανταπόκριση προς τις όποιες αξίες μπορεί να αναπτύξουμε ως στοιχεία ενός νέου αριστερού οράματος;** Τι είδους πολιτική και οικονομική τάξη πραγμάτων μπορούμε να φανταστούμε που να μην είναι ούτε κρατικά διευθυνόμενη ούτε ουτοπική, ούτε κατασταλτική ούτε ελευθεριακή, ούτε οικονομικά πτωχευμένη ούτε πολιτισμικά γκρίζα; Πώς μπορούμε να αντλήσουμε δημιουργικές δυνάμεις από τα σοσιαλιστικά ιδεώδη της αξιοπρέπειας, της ισότητας και της ελευθερίας χωρίς να παραγνωρίζουμε ότι τα ιδεώδη αυτά ξεπήδησαν από ιστορικές περιστάσεις και προοπτικές που δεν είναι του παρόντος; Η έμφασή μου στη μελαγχολική λογική ορισμένων σύγχρονων αριστερών τάσεων δεν υπονοεί ότι συνιστάται ψυχοθεραπεία για να δοθεί απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα. Σημαίνει ωστόσο ότι θα έπρεπε να εξετάσουμε **κατά πόσο τα αισθήματα και τα πάθη –μεταξύ αυτών και η λύπη, η οργή και το άγχος για προδομένες υποσχέσεις και χαμένες πυξίδες– που στηρίζουν την προσήλωσή μας σε αριστερές αναλύσεις και αριστερά προτάγματα, δημιουργούν δυνάμει συντηρητικές ή και αυτοκαταστροφικές πτυχές σε πολιτικά σχέδια που εμφανίζονται ως προοδευτικά.**

Αναδημοσίευση μέρους του άρθρου από: <http://grassrootreuter.wordpress.com/>

* Wendy Brown, “Resisting Left Melancholia”, in: David L. Eng and David Kazanjian (επιμ.), *Loss: The Politics of Mourning*, University of California Press, Berkeley 2002.